

Sylvain Plasschaert *

China als geslaagd model voor economische transitie?

De snelle economische groei – met name de verviervoudiging van het bruto binnenlands product (BBP) tijdens de periode tot 2000 – in de Volksrepubliek China, sinds de veteranen Deng Xiaoping eind 1978 het roer in handen nam, wordt algemeen als een indrukwekkende, en overtroffen prestatie beschouwd. Andere Oost-Aziatische tijgers, zoals Zuid-Korea en Taiwan en de stadstaten Singapore en Hongkong, hebben eveneens opmerkelijke groeicijfers neergezet. Maar enerzijds betrof het in China een massaal land, met weldra 1300 miljoen inwoners, terwijl anderzijds de zo-even vermelde staten reeds sinds vele decennia geëvolueerd zijn naar een decentrale markteconomie (DME), en in China, een ontwikkelingsland, de moeilijke omvorming van een centrale plan-economie (CPE) naar een DME moest worden ondernomen. En China heeft duidelijk veel snellere groei verwezenlijkt dan de 15 landen die ooit componenten waren van de Sovjet-Unie, en die vanaf het begin van de jaren negentig als soevereine staten door het leven moesten gaan. En ook sneller dan de vroegere Sovjet-satellietstaten in Centraal-Europa.

Een comparatieve analyse met Rusland, de belangrijkste, en niet eens de zwakst presterende component van de vroegere Sovjet-Unie, zou het bestek van deze korte bijdrage ver te buiten gaan en schrijver dezes kan niet gelden als een kenner van de Russische economie ten huidigen dage. Maar inzake China worden twee vragen onder de loep genomen voor een bondig commentaar. Ten eerste de vraag welke verklaring-gronden voor deze snelle groei kunnen worden aangevoerd. Vervolgens

* Sylvain Plasschaert is emeritus professor van de UFSIA en de K.U.Leuven.

of deze verklaringsgronden beantwoorden aan een specifieke blauwdruk voor een ontwikkelingsmodel. Dit zijn wijdvertakte en complexe vraagstellingen, waarover hier slechts een reeks (te) synthetische bedenkingen kunnen worden geformuleerd, die noodgedwongen veel details en nuanceringsen in de schaduw laten. Vooraf, in een eerste deel, worden de grondbeginselen en de functioneringswijze van de CPE geschetst. Daaruit zal overduidelijk blijken dat de omvorming tot een DME een uiterst moeilijke opgave is. Dat vele landen van de vroegere Sovjet-Unie reeds een decennium lang lijden onder een daling van de productie en wijdverspreide sociale berooidheid, moet evenwel ook worden toegeschreven aan een aantal beleidsfouten van de nieuwe machthebbers en/of hun westerse raadgevers, alsook aan remmingen allerhande door conservatieve krachten die ook in het vorige regime de macht uitoefenden. Voor China, daarentegen, mag vrij algemeen worden gesteld dat de gevolgde strategie over het algemeen aangepast en succesvol is gebleken.

1. De centrale planeconomie

A. Beginselen en hoofdassen

Een orthodoxe CPE, zoals die in de Sovjet-Unie na 1928 werd opgezet en nadien werd ingevoerd, uit vrije wil (o.m. China) of onder dwang vanwege de Sovjet-Unie (bijv. Polen en Hongarije), vertoont de volgende hoofdassen.

1. Productiemiddelen kunnen geen eigendom uitmaken van privé-belangen. Alle ondernemingen zijn derhalve eigendom van, en maken deel uit van de staat; juridisch verschilt het statuut van landbouwgronden, want zij zijn overwegend bezit van de collectieven (kolchozen in de Sovjet-Unie, en, na 1958, volkscommunes in China).
2. De landbouw is gecollectiviseerd, niet enkel qua eigendom, maar ook qua uitbating. Landbouw wordt bedreven in ploegverband, d.i. de groepering van een aantal gezinnen, en niet door individuele boeregezinnen naar eigen inzichten.

3. (Staats)bedrijven in de industriële en in de (verwaarloosde) dienstensectoren zijn vervat in het plansysteem in enge zin. Dit organisatiepatroon vertoont de volgende, onderling verknochte facetten:
 - a) Over de economisch relevante variabelen op ondernemingsniveau (bijv. productspecificatie, prijszetting) wordt niet beslist door het management van de onderneming, maar ze worden opgelegd door de bevoegde afdelingen van een uitgebreide planningsbureaucratie.
 - b) Deze planning, en de instructies aan de bedrijven, zijn in wezen gesteld in fysische eenheden en stromen. De ondernemingen moeten jaarlijks een streefcijfer bereiken; dit is hun belangrijkste "objectieve functie".
 - c) Materiële balansen, in wezen input-outputtabellen, worden opge maakt om aan te geven waar een onderneming haar inputs toebedeeld krijgt en waar zij haar output moet afzetten.
4. Financiële stromen zijn in wezen slechts een kopie van de fysische planning en stromen. De cashflow die een onderneming verwezenlijkt (en die ook vooraf is bepaald, aangezien ook de parameters ervan zijn gepland), moet worden afgedragen aan het staatsbudget. Dat staatsbudget zorgt evenwel voor de financiering van de geplande investeringen en het permanente gedeelte van het benodigde bedrijfskapitaal, waarop overigens geen interest moet worden betaald.
5. Het "geünificeerde" financiële systeem bevat één enkele bank, die én de biljettenuitgifte verzorgt én de financiële stromen tussen het budget en de staatsondernemingen beheert, binnen het zogenaamde kredietplan (dit is een misplaatste benaming, want de bedrijven ontvangen dotaties, geen interestdragende kredieten). Dit mono-bankstelsel vervult in wezen een fiscaal-budgettaire, en geen monetaire rol.
6. De staatsfinanciën worden overwegend gevoed door (i) de overdracht van de cashflow vanuit de bedrijven en (ii) volgens goederencategorie, sterk gedifferentieerde omzetbelastingen op de brutowaarde van de verkochte goederen. Inkomstenbelastingen op de (lage) individuele inkomens zijn overbodig. De overheid bepaalt immers de loonschalen, en inkomsten uit de verhuring van woningen of uit aandelen zijn ondenkbaar. Enkel spaardeposito's bij de staatsbank of eventueel overheidsobligaties kunnen (bescheiden) inkomsten uit bezit opleveren aan de gezinnen.

7. De CPE is essentieel een gesloten volkshuishouding. Stalin verwierp het theorema van de "comparatieve voordelen" en van de "internationale arbeidsverdeling" à la Ricardo. Een bijkomende en meer beslissende verklaring voor de strategie van zelfgenoegzaamheid is dat, indien aan de ondernemingen de vrijheid was geschonken om zelf import- en exportbeslissingen te nemen, zulks de planning zou doorkruisen. Daarom wordt de export centraal gepland en afgewikkeld via enkele statale handelsorganisaties. Het land exporteert enkel zoveel als nodig is om de onontbeerlijke import te kunnen financieren. Deze politiek van maximale zelfvoorziening heeft meer kans op slagen in een groot en volkrijk land als de Sovjet-Unie of China, maar werd ook doorgevoerd in communistische staten met een beperkte interne markt, zoals zelfs het Albanië van Hoxha en het huidige Noord-Korea.

B. Welke prestatie?

Als we uitgaan van haar grondbeginselen, kunnen we aan de CPE geen logica of samenhang ontkennen. De vraag is evenwel of een dergelijk ordeningsmodel een snellere en kwalitatief betere groei kan bewerkstelligen dan een DME. Snelle groei kan typisch worden afgedwongen in de eerste jaren van de CPE. Kornai (1992), die het scherpst de inherente gebreken van de CPE heeft ontleed, vat zijn vergelijkingen als volgt samen "(...) particularly in the early decades, the countries under the classical (= orthodox) socialist system managed to grow faster than a long list of capitalist countries. Classical socialism certainly took many countries from a state of severe backwardness at least to a medium level of development." (blz. 202). De oorspronkelijke successen in de CPE - die bij het begin van de jaren zestig het Westen vrees inboezemden - zijn evenwel niet aan het systeem zelf toe te schrijven, maar veeleer aan het extensieve groeimodel dat ermee samenhangt. Alle beschikbare middelen worden daarbij in de strijd gegoooid. Enerzijds wordt alle mankracht - en ... vrouwkracht - gemobiliseerd, want iedereen heeft recht op en plicht tot arbeid. Volledige tewerkstelling is derhalve gerealiseerd. Anderzijds wordt een zeer hoog investerings- en besparingsniveau nagestreefd. Deze enorme investeringsactiviteiten worden gefinancierd door de extractie van een groot gedeelte van het economisch surplus uit de landbouwsector, waaraan lage producentenprijzen worden betaald. (Ook in China, hoewel Mao Zedong dankzij de steun van de boerenbevolking het pleit heeft gewonnen, heeft de landbouw in wezen de industrialisatie

gefinancierd.) Deze hoge, opgelegde spaaringspanning en de sterke druk op industriële basisproducten resulteren in een laag niveau van voorziening in consumptiegoederen.

Moet de CPE dan elke economische verdienste worden ontkend? Zoals Kornai het ook verwoordt, hebben vele van deze landen een hoger peil van welvaart bereikt dan in vele ontwikkelingslanden het geval is geweest - slecht geleid, lijdend onder de knoet van een dictator en uitgehouden door de kanker van wijdverspreide corruptie. Ook zijn de inspanningen inzake gezondheidszorg en onderwijs aan de basis, bijv. in Cuba, lovenswaardig. Maar niet het communisme heeft de vrije markteconomie (zij het sociaal gecorrigeerd) ten grave gedragen, zoals Chroesjtsjov ooit pochte, maar omgekeerd. Of juist: het communisme als economisch systeem is geïmplodeerd, omdat het niet in staat is gebleken aan de vereisten van een moderne ontwikkelde maatschappij te voldoen en de mogelijkheden daartoe te benutten. Daarom lijkt het raadzaam even bondig de inherente, d.i. de in het systeem zelf besloten, gebreken van de CPE te belichten.

C. Tekortkomingen van de centraal geplande economie

De gebreken van de CPE kwamen bloot te liggen naarmate de stagnatie in die economieën zich op het terrein duidelijker aftekende. Maar ook de analyses van een aantal economen uit CPE-landen zelf, bovendien directe getuigen, hebben aangetoond hoezeer binnen de zeer beperkende randvoorwaarden die door het systeem werden afgebakend, de economische agenten de wellicht meest fundamentele wet van economische en algemeen-menselijke gedragingen trachten in praktijk te brengen, veelal door onderduims bevelen te ontwijken. Een economische agent zal zich immers inspannen om een vooropgezet doel te realiseren met een minimale inzet. Het omgekeerde, met een gegeven hoeveelheid middelen en inspanning een maximaal resultaat nastreven, is principieel eveneens geldig, maar kreeg in de CPE veel minder ruimte dan de eerstvermelde stelregel.

Onder deze auteurs moet m.i. in de eerste plaats de Hongaar Janos Kornai worden vermeld. In 1980 verscheen zijn *The Economics of Shortage*, waarin hij de paradox toelichtte waarom in een systeem dat productiemaximalisatie nastreeft, toch tekorten ontstaan bij de consumenten (de lange files, wanneer de winkels dan toch worden bevoorrad) en in di-

verse fasen van het productieproces. Een synthese van zijn werk is vervat in *The Socialist System: The Political Economy of Communism* (1992).

Twee boeken wens ik nog aan te bevelen. Enerzijds *The Economics of Feasible Socialism* (1983) van Alec Nove, om zijn scherp geformuleerde inzichten. En anderzijds *From Marx to the Market: Socialism in Search of an Economic System* (1989) door Wlodzimierz Brus en Kazimierz Laski. In de eerste twee hoofdstukken leggen deze auteurs uit waarop de communisten hun aanspraak op een hogere economische rationaliteit dan in het kapitalisme (naast de morele superioriteit) hebben gevestigd, maar daarin deerlijk zijn mislukt, in wezen omdat zij een te geïdealiseerd beeld van de drijfveren van de mens en van diens kneedbaarheid tot communistische waardeschalen hebben opgehangen. Laten we de belangrijkste gebreken samenvatten onder een beperkt aantal rubrieken.

1. Gebrekkige werking van de planningmechanismen

Planning, of m.a.w. het in elkaar schuiven van inputs en outputs, wordt uitermate moeilijk als de economie eenmaal een breder en meer gediversifieerd draagvlak heeft bereikt. Dat geldt zelfs voor relatief eenvoudige producten zoals schoenen, die dan toch, o.m. wegens de maat, een veelheid van eindproducten vereisen. *Fine tuning* is veelal onbereikbaar, zodat men zich tevreden moet stellen met planspecificaties in grove categorieën, ondanks de inzet van een leger van planningsambtenaren, die in een bureaucratisch beslissingsmodel geprangd blijven. Ook loopt de materiële doorstroming van inputs en outputs dikwijls spaak in "flessenhalzen", zodat de bedrijven heel wat inputs zelf gaan vervaardigen en overdreven voorraden trachten aan te leggen, wat dan weer verlies van de voordelen uit specialisatie tot gevolg heeft. Om te kunnen overleven in een CPE, moet de leiding van een onderneming onvermijdelijk leren plantrekkerij te bedrijven.

2. Kwantiteit boven kwaliteit

De nadruk op fysische streefcijfers gaat ten nadele van de kwaliteit. Het vergt minder inspanning bijv. een voorgeschreven hoeveelheid staal te fabriceren door de voorkeur te geven aan dikkere staalsoorten. De verwaarlozing van kwaliteit geeft aanleiding tot lege winkels en/of tot het aanbieden van goederen waarvoor geen vraag bestaat. Of nog tot lange files wanneer een gegeven koopwaar dan toch beschikbaar is, maar en-

kel van een bepaalde soort, bijv. schoenen van maat 40. In een dergelijke "verkopersmarkt" trekken consumenten aan het kortste eind.

3. Geen financiële sancties

Zoals reeds toegelicht, spelen in de CPE financiële doelstellingen en resultaten nauwelijks een rol. Hoeveelheidsresultaten maken immers de kern uit van de CPE, terwijl in een DME een bedrijf dat jaren na elkaar "in het rood" opereert, onverbiddeijk een faillissement tegemoet gaat. In een CPE genieten de bedrijven van wat Kornai een "zachte budgetrestrictie" noemt: zij mogen er immers op vertrouwen dat een tekort na dien kan worden goedgepraat en/of zal worden bijgepast door subsidies - voorzover het al niet door de planners is ingecalculeerd.

4. Gebrek aan initiatief en prikkels daartoe

Wie aan het hoofd staat van een fabriek in een CPE is in feite een *bedrijfslijder*, en geen echte *bedrijfsleider* - iemand die, zoals in een DME het geval is, echt moet "onder-nemen", d.i. à la Schumpeter nieuwe producten bedenken en de productiekosten drukken om een winstgevend bedrijf op te bouwen. Daartoe moet hij voor het bedrijf de vele vitale beslissingen zelf nemen. In de CPE moet de *bedrijfs...lijder* in essentie de instructies van de planners en van een loodzware bureaucratie volgen. Dat een gecollectiviseerde landbouw niet aanmoedigt tot initiatief en de overtuigde inzet van de eigen arbeidskracht, werd *a contrario* aangetoond door de ongemeen snelle opbloei van de landbouwproductie nadat de Dengistische hervormingen de uitbating weer hebben geprivatiseerd (zie verder). Ook de werknemers, overtallig aanwezig in de onderneming, hebben weinig incentives om zich in te zetten. De vastheid van betrekking voor het hele leven - of in China de "ijzeren rijstkom" (met als keerzijde het gebrek aan echte keuze van een baan) - maakt hen immers onkwetsbaar voor afdanking. Het beloningspeil ligt overigens laag. Morele prikkels, onder verwijzing naar communistische idealen, konden slechts een tijdlang opgeld doen.

5. Monopolies en gemis aan concurrentie

Paradoxaal is dat een CPE, ondanks de beschuldigingen die Lenin en de marxisten hebben gericht aan de kapitalistische trusts, ingevolge haar eigen werkingswijze, opgebouwd is uit monopolies, meer dan in een DME

het geval is. Eén bedrijf bijv. zorgt voor de voorziening van een gegeven product in een streek, of zelfs (met name in de Sovjet-Unie) voor het hele land. In een DME verlaagt een eventuele monopolist de output om een prijsopflakking te verwekken. Omdat de onderneming wordt aanzet tot productiemaximalisatie en de prijzen van overheidswege zijn vastgelegd, vinden de maatschappelijk nadelige gevolgen van de monopoliepositie in een CPE, daarentegen, hun oorsprong in het feit dat het (staats)bedrijf zich niet moet bekommeren om de reactie van de consument, die toch dikwijls genoodzaakt zal zijn zich minderwaardige koopwaar aan te schaffen.

6. Suboptimale besteding van de middelen

De inzet en de toewijzing van productiemiddelen over de bestedingsalternatieven verlopen in hoge mate op basis van politieke beweegredenen, niet volgens hun hoogste marginaal economisch nut. De prijzen, die door de planners zijn opgelegd (en die worden berekend op basis van de gemiddelde productiekosten in de betreffende economische sector), geven geen uitsluitsel over de relatieve schaarste van deze goederen, d.i. van wat de consumenten bereid zouden zijn ervoor te betalen in het licht van hun behoeften en van de gewenste kwaliteit. Opvallend is daarbij dat de consumptiegoederenindustrieën een hoge "winst"-marge toebedeeld krijgen, terwijl de grondstoffen en basisindustrieën ter zake stiefmoederlijk worden behandeld. Inzake het investeringspatroon impliceert de eenzijdige bevoordeling van de zware industrie, met haar kapitaalintensieve productieprocessen, ook een hoge marginale kapitaal-outputratio, ondanks de schaarste aan kapitaal in een arm land. Het niet inculceren van interest op de verkregen kapitalen, als productiekosten, wakkert de verspilling nog aan.

7. De strekking tot autarkie en economische isolatie

Sinds de nationale volkshuishoudingen worden meegesleept in een versnellend proces van mondialisering, d.i. van integratie door meer handels-, investerings- en financieringsstromen, moet dit inherente kenmerk van de CPE, meer dan voorheen, als een hoogst belangrijk gebrek worden beschouwd. Immers, de voordelen uit de internationale arbeidsverdeling worden aldus verbeurd, en een zeer hoge graad van protectie ontraadt inspanningen om de eigen bedrijven te doen optornen tegen de concurrentie vanwege buitenlandse bedrijven, hetzij in eigen land, hetzij op buiten-

landse afzetmarkten. Als gevolg van de afwijzing van inwaartse directe investeringen kan een CPE evenmin voordeel halen uit de bijdragen die multinationale ondernemingen leveren, niet enkel in termen van kapitaal-aanbreng en werkverschaffing, maar meer nog van hoogstaande technologie en beter management. In de huidige kennismaatschappij absorbeert een autarkisch land onvoldoende nieuwe wetenschappelijke inzichten en productietechnieken. Dergelijk economisch autisme en de verwaarlozing van kwaliteit resulteren in een exportpakket dat vooral uit grondstoffen bestaat, en door *The Economist* ooit werd getypeerd als dat van een "undeveloping country". Dit is opnieuw paradoxaal, omdat CPE's een brede waaier van industriële productie-eenheden hebben opgebouwd en over relatief meer ingenieurs beschikken dan DME-landen.

2. De grotendeels geslaagde transitie in China

A. Specifieke kenmerken van de Chinese planeconomie

De voorafgaande schets van een CPE refereert vooral aan de Sovjet-Unie, waar de pogingen tot hervorming, o.m. onder premier Kosygin (omstreeks 1965), het systeem niet fundamenteel ter discussie hebben gesteld. In twee belangrijke opzichten vertoont de CPE in China afwijkende en typisch "Chinese" karakteristieken.

1. Minder doorgedreven planning in China

Na de machtsverwerving in 1949 is de Volksrepubliek China vrij vlug gestart met de invoering van een CPE, naar het model van Sovjet-Rusland en met de hulp van experts uit dat land. Maar het planningsysteem in China heeft, om diverse redenen, nooit zo uitgebreid en strak gefunctioneerd als in de Sovjet-Unie. Allereerst kon de planningorganisatie slechts vaste vorm krijgen na de beëindiging van het eerste vijfjarenplan (1951-1956). Maar kort daarna werden terzelfder tijd drie initiatieven genomen die het BBP met niet minder dan 30% hebben doen ineensklappen tijdens de periode 1959-1961. De landbouw werd gecollectiviseerd en een groot-scheepse maar onvoorbereide territoriale decentralisatie werd gedecreteerd. Maar vooral de beruchte "Grote Sprong Voorwaarts", een poging tot algemene en snelle industrialisatie van het platteland, werd een falikante, diepe val in een economisch ravijn. Van 1960 tot 1980 was ook het opmaken van statistische gegevens praktisch volledig uitgeschakeld. Na-

dat in 1961 weer werd aangesloten bij het Sovjet-model, bleef de reikwijdte van de planning beperkt, en betrof de toewijzing op het centrale vlak, in het kader van de "materiële balansen", slechts een beperkt aantal productcategorieën. Wel werd de bevoegdheid voor de planning voor een veel groter aantal goederen toebedeeld aan de provinciale en lagere overheidsinstanties.

2. *Territoriale decentralisatie*

Deze is in China inderdaad vrij aanzienlijk, hoewel de evolutie zigzag is verlopen, zulks in tegenstelling tot de Sovjet-Unie, waar de overhaaste beslissing van Chroesjtsjov in 1957 tot reorganisatie van de planning op regionale grondslagen, een mislukking is geworden. Naast economische en bestuursmatige overwegingen, berustte deze delegatie van bevoegdheden in China ook op politieke motieven. Mao had een afkeer van economische centralisatie en na de breuk met Moskou (1960) moest elke provincie in China in principe zelfvoorzienend worden, om zich te kunnen behelpen in geval van een Sovjet-aanval. De slappere planning-mechanismen in China impliceren evenwel niet dat betutteling achterwege bleef vanwege veelal weinig geschoolde kaders, die bovendien met echte of geveinsde ijver de economisch zinloze maoïstische slogans afdwongen, vooral tijdens de periode van de Culturele (?) Revolutie.

B. *Verklaringsgronden van de Chinese successen*

De ontwikkelingen in twee economische sectoren, met name in de landbouw (en de daarmee samenhangende opbloei van een rurale industrie) en inzake de internationale economische betrekkingen, moeten in aanmerking worden genomen als de belangrijkste stuwkrachten van China's opmerkelijke groei. Daarnaast moet een andere factor worden vermeld, die ten dele cultureel is bepaald, met name de pragmatische mentale ingesteldheid en de neiging tot experimenteren met stapsgewijze hervormingen.

1. *De decollectivisering van de landbouw*

Tijdens de eerste, snelle rit van het economische transitieparcours werd de decollectivisering van de landbouwsector beslecht. In plaats van in een collectief uitbatingspatroon vervat te blijven, kon voortaan elk land-

bouwersgezin naar eigen inzichten gaan boeren op het stuk land dat aan het gezin werd toegewezen in een soort langdurig vruchtgebruik. Daar toe sluit de landbouwer een overeenkomst met de overheid van het dorp – een zogenaamd responsabiliseringscontract – krachtens hetwelk de boer een gedeelte van de oogst tegen een vaste prijs moet overmaken aan de overheid, terwijl het productieoverschot mag worden verkocht aan derden, o.m. in lokale rurale markten, die weer werden toegelaten.

Opmerkelijk is dat het initiatief tot de bevrijding van de individuele boer uit het collectivistische korset resulteerde uit een beweging op het veld zelf, en een "spontaan, niet-georganiseerd en niet-ideologisch karakter" vertoonde (Zhou Kate Xiao, 1996). Enkele provinciale topleiders, w.o. de latere eerste minister en partijhoofd Zhao Ziyang, hebben vrij vlug steun verleend aan deze experimenten en in 1983 gaf de partijleiding haar zegen. Ondertussen had de decollectivisering zich als een strovuur verspreid over het hele land.

De decollectivisering heeft de landbouwproductie gedurende vier jaar, tot 1984, doen stijgen met gemiddeld 8% per jaar, uiteraard met grote regionale verschillen. Nadien, nadat het effect van deze systeemwijziging, die de deur openzette voor het eigen initiatief van de boer en diens intensieve inzet, was afgezwakt, verliep de outputgroei in de landbouw tegen een trager tempo, maar toch nog sneller dan de aanwas van de bevolking.

De boeren verkregen aldus een hogere koopkracht, mede omdat de officiële prijzen voor de verplichte leveringen ook een paar keer werden verhoogd. Deze welstandsverbetering van de boerenbevolking heeft uiteraard, via hun bestedingen aan verbruiksgoederen en voor betere behuizing, de rurale economie gerevitaliseerd. Hoewel de volkscommunes niet alle verdiensten kunnen worden ontzegd, o.m. inzake eerstelijnsgezondheidszorg, is nu toch duidelijk gebleken hoezeer het communemodel ver beneden de outputmogelijkheden van de landbouw is gebleven, nog afgezien van de strenge inperking van de bewegingsvrijheid van de bevolking. Na 1978 is overigens ook van hogerhand vrij vlug toegegeven dat een aanzienlijk percentage van de rurale bevolking zich bevond in een staat van "absolute armoede". De idyllische luister die onder het Mao-regime aan de volkscommunes was toegedicht, werd nu wel voor goed in duisternis gehuld.

2. *Rurale industrie*

De aanzienlijke welstandsverbetering bij de boeren, weliswaar vanaf een zeer laag niveau, heeft, zowel aan de vraagzijde (hogere koopkracht) als aan de kant van het aanbod (initiatief vanwege de rurale bevolking, vooral in periodes van slappe agrarische activiteiten), een krachtige stoot gegeven aan de snelle opboei van de "gemeentelijke en dorpsondernemingen". De ambitie daartoe was niet helemaal nieuw, Mao's onrealistische "Sprong Voorwaarts" beoogde dergelijke industrialisatie. Een andere aanzet daartoe, in het begin van de jaren zeventig, bleef beperkt tot slechts vijf sectoren, w.o. kunstmeststoffen en cement. Dit beleid werd door de overheid opgelegd en veelal in ondergedimensioneerde bedrijfstakken tot stand gebracht. Na 1978 kon lokaal initiatief, zowel vanwege de bevolking als van lokale oversten, zich vrij ontplooiën en zich toeleggen op een breed gamma van producten en diensten. Die producten en diensten werden afgezet in de plaatselijke markten, in onderaanneming aan stedelijke bedrijven en weldra ook, door een aantal dynamische rurale ondernemingen, op buitenlandse markten. Deze gemeentelijke en dorpsondernemingen opereerden buiten de (toenmalige, maar geleidelijk krimpende) planeconomie - hoewel zulks ook nadelen vertoonde, o.m. omdat zij voor hun financiering niet bij de staatsbanken terecht konden. Toch hebben zij, dankzij hun soepelheid en hun "comparatief voordeel" van lage loonkosten, een opmerkelijk resultaat neergezet. In 1995 was hun aandeel in de industriële brutoproductie gestegen tot 37%, d.i. meer dan de sector van de staatsondernemingen. Zij verschaffen ook werk aan meer dan 100 miljoen mensen en helpen aldus het enorme surplus opslorpen van de "ondertewerkgestelde" arbeidskrachten in de landbouw, dat duidelijk zichtbaar is geworden toen de decollectivisering eenmaal haar beslag kreeg. Deng Xiaoping heeft ooit bekend dat hij nooit de indrukwekkende opbloei van de rurale industrie had durven dromen.

3. *De "opening naar de buitenwereld"*

In deel 1 van dit artikel werd de inherente geslotenheid van de CPE beklemtoond. Daarbij komt dat China zich reeds sinds de 15de eeuw hooghartig op zichzelf had teruggeplooid. Het land schuwde systematisch betrekkingen met andere landen, tot dergelijke contacten werden opgedrongen, met als eerste episode de zogenaamde Opiumoorlog (1839-1842). De "opening naar de buitenwereld", die weldra onder Deng als

hoofdmotto werd voorgehouden, betekende derhalve een ingrijpende ommekeer in de traditionele intraverte opstelling van China. De talrijke implicaties van deze openingsstrategie worden steeds belangrijker en duidelijker voor China zelf, maar ook voor de wereldeconomie.

In operationele termen is een ommezwaai naar een open handelssysteem een zware klus. In een CPE wordt de (beperkte) internationale handel gevoerd door slechts enkele bureaucratische "internationale handelscorporaties"; exporterende en importerende ondernemingen komen niet rechtstreeks in contact met hun tegenspelers. De deviezentoe wijzing voor in- en uitgaande goederentransacties verloopt eveneens via de handelsorganisaties. Dit sterk gecentraliseerde systeem kan onmogelijk functioneren in een DME. Het heeft derhalve veel voeten in de aarde gehad vooraleer dit systeem, via een geleidelijke en niet rechtlijnige evolutie, in China werd doorbroken, door meer bevoegdheden te delegeren, in een eerste fase aan subcentrale overheden, en later aan grotere ondernemingen. Ook de deviezenverwerving werd stapsgewijs geliberaliseerd: de vrij stevige deviezenpositie van het land liet zulks toe.

China is er aardig in geslaagd vrij snel stijgende deviezenontvangsten aan te boren via de uitvoer. Deze is aanzienlijk sneller gestegen dan het BBP. In termen van de klassieke ratio om de opening van een volkshuishouding te meten - met name export en import gedeeld door het BBP - is China thans reeds veel meer open dan andere grote ontwikkelingslanden zoals India en Brazilië. Nochtans werd de hoop die aanvankelijk was gesteld op de export van ruwe olie ontuchtterd: én wegens het beperkte aantal nieuwe vindplaatsen, én wegens de snel gestegen behoeften van de inheemse economie. De uitvoer van eenvoudige arbeidsintensieve producten (o.m. kledij, sportschoeisel) nam snel een hoge vlucht en is in recente jaren aangevuld met elektrische apparatuur, zoals radio-toestellen. De snelgroeiende export maakte het uiteraard mogelijk de invoer, vooral van uitrustingsgoederen, te financieren.

Uitermate belangrijk in dit verband was de openstelling van China voor buitenlandse productie-eenheden. Een van de eerste beslissingen onder het Dengistische bewind bestond erin de ontvangst van buitenlandse multinationals te organiseren in "speciale economische zones". Deze werden gelokaliseerd juist over de grens met Hongkong (in Shenzhen, een vissersdorp, ondertussen uitgegroeid tot een metropool met drie miljoen inwoners), in Zuhai (naast Macao) en in Xiamen (recht tegenover Taiwan). Tijdens de daaropvolgende jaren werden vele andere zo-

nes opengesteld en konden buitenlandse multinationals belastingvermindering en sommige andere voordelen genieten. Omdat het veelal initiatieven betrof van lokale besturen, ontstond een echte wildgroei van preferentiële regimes, waartegen de centrale regering met enig succes reageert.

Multinationale ondernemingen, grote maar ook kleinere, werden aangetrokken, niet enkel omdat zij arbeidsplaatsen creëren en bijdragen tot productievermeerdering, maar ook omdat zij vectoren zijn van meer up-to-date technologie en managementmethoden. Zij nemen ook een aanzienlijk percentage van China's export voor hun rekening; dit houdt dan vooral verband met de verwerking binnen China van uit het buitenland aangevoerde inputs - ook al is hun binnen China toegevoegde waarde vrij beperkt.

China kan zich gelukkig prijzen dat het, in tegenstelling tot andere transitielanden, een beroep kon doen op de dynamische kolonies van "Chinezen overzee", die, als inwijkelingen in Zuidoost-Azië, daar een toonaangevende rol zijn gaan vervullen op economisch en financieel vlak. Deze investeerders handelen veelal niet zozeer uit afhankelijkheid tegenover hun moederland, maar veeleer uit eigenbelang, met name om te kunnen profiteren van de lagere arbeidskosten. Aldus werd een aanzienlijk gedeelte van de productie van arbeidsintensieve goederen omzeggens volledig verlegd vanuit Hongkong naar Shenzhen en vanuit Taiwan naar Xiamen. De grote multinationals hebben aanvankelijk schoorvoetend hun weg gezocht naar China. Hun betrokkenheid heeft zich evenwel sterk verbreed en verdiept na 1992: toen gaf Deng Xiaoping zelf een duidelijk signaal tot verdere hervormingen en liberalisering. Daardoor werd de investeringsijver, die fel bekoeld was als gevolg van de Tienanmen-tragedie in juni 1989, weer nieuw leven ingeblazen. Grote multinationale bedrijven kunnen zich vandaag niet veroorloven uit China weg te blijven; de lokroep van een potentieel reusachtige markt is te verleidelijk, vooral omdat ook hun mededingers soortgelijke intenties koesteren.

Daarmee wordt geenszins beweerd dat China een verkwikkelijk Eldorado is voor buitenlandse investeerders. China blijft een moeilijke markt, omdat de buitenlandse bedrijven moeten opereren binnen een complex en weinig doorzichtig kader van wetten en verordeningen, en omdat China niet één continentale, maar verschillende deelmarkten bevat. Toch mag algemeen worden gesteld dat de Chinese overheid de spelregels

voor de buitenlandse bedrijven op een vrij pragmatische manier geleidelijk heeft versoepeld (Plasschaert, 1997).

4. Pragmatisme en geleidelijkheid

Pragmatisme, d.i. het ontwerpen en opleggen van maatregelen, zonder dat deze een sterke band vertonen met economische leerstelsels, kenmerkt de Chinese aanpak sinds de Dengisten hun stempel op het beleid hebben gedrukt. Pragmatisme doordeesemt ook het Chinese volkskarakter. Sinds twintig jaar moet voorrang worden gegeven aan lotsverbetering en snelle economische groei; bij de keuze van de middelen daartoe stoort men zich weinig aan ideologische overwegingen. Het gevleugelde woord van Deng, zelf ontleend aan een volksspreuk uit zijn provincie van herkomst Sichuan, dat "het onverschillig is of een kat wit of zwart is, als ze maar muizen vangt", geldt daarbij als motto. Opvallend is dat in recente officiële stellingnamen van de Chinese communistische partij, vrij liberale gezichtspunten inzake economisch beleid worden verdedigd, en o.m. dat de noodzaak van mededinging sterk wordt benadrukt. Politiek-ideologische accenten blijven evenwel ook in het economische discours doorklinken. China kleeft vooralsnog het dogma aan dat de communistische partij de politieke alleenheerschappij moet behouden, om sociale stabiliteit te vrijwaren.

Pragmatisme komt in veel aspecten tot uiting. Vrij vlug werden verschillende vormen van eigendom en controle over bedrijven toegelaten, en in de eerste plaats buitenlandse directe investeringen, hoewel het privé-initiatief pas in 1998 wettelijk helemaal werd erkend. De relatieve rol van de sector van staatsondernemingen werd geleidelijk ingekrompen, niet door een expliciete privatisering, maar omdat andere sectoren hun intrede deden. Inzake directe investeringen werden onmiddellijk diverse vormen van joint ventures gecreëerd, en vanaf 1986 ook vestigingen die 100% toebehoren aan buitenlandse ondernemingen; nieuwe projecten nemen thans overigens overwegend deze juridische vorm aan. Buitenlandse investeerders krijgen ook toegang tot sectoren, zoals infrastructuur, die in vele andere landen aan binnenlandse belangen zijn voorbehouden. De nakende toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie zal de waaier van toegankelijke sectoren nog verder opentrekken.

Dit pragmatisme heeft ook een *gradualisme* als corollarium. In tegenstelling tot sommige landen in Oost-Europa heeft China niet, in een "big bang", vrij omvattende hervormingen ineens afgekondigd. "De rivier

oversteken door de voet van steen tot steen te verplaatsen" – zo luidt de leuze. Er waren nog andere redenen voor dergelijk gradualisme. Immers, er was niet onmiddellijk een blauwdruk beschikbaar voor de systematische omvorming van een CPE naar een DME. Zoals reeds opgemerkt was zulks niet eens het geval voor de eerste, en meest beslissende fase van de hervorming, met name de decollectivisering van de landbouwsector. Ook moest het ritme van de economische hervormingen gelijke tred houden met de evolutie van de politieke doctrines. Aldus gold vanaf 1984 de karakterisering van een "socialistische, geplande goedereconomie" (*commodity economy*), d.i. in wezen een mengvorm tussen plan- en markteconomie, op zichzelf een contradictio in terminis. Eind 1993 werd evenwel conceptueel een belangrijke stap gezet, aangezien nu de snelle overgang naar een "socialistisch markteconomisch systeem" werd geponeerd. Sindsdien wordt wel erkend dat een mengvorm van plan en markt niet doelmatig kan functioneren, omdat beide paradigma's polair tegengesteld zijn. Vanaf toen werd steeds duidelijker geopteerd voor de markteconomie. Het predikaat "socialistisch" kan daarbij op zijn best gelden als een referentie aan het feit dat de overheidsbedrijven een overwegende plaats moeten blijven bekleden in de economie, tegenover andere juridische vormen van bedrijven. Dit is ondertussen eigenlijk zelfs niet meer het geval, zodat het etiket "socialistisch" vooral een rituele rol blijft vervullen.

Ik vermeld slechts enkele voorbeelden van de graduele aanpak. Een maatregel wordt dikwijls eerst op beperkte schaal uitgetest in een aantal steden of provincies en, desgevallend na correcties, algemeen toepasbaar verklaard. Een aantal experimenten ontstaat vrij spontaan aan de basis, op lokaal initiatief; ze worden aanvankelijk gedoogd en slechts nadien door de gezagdragers van Partij en/of regering bevestigd. De responsabiliseringscontracten, die eerst van toepassing waren in de landbouwsector (zie hierboven), werden later ook elders, mutatis mutandis, ingevoerd: o.m. in de staatsbedrijven, toen die vanaf 1986 de verbintenissen aangingen om een bepaalde genegotieerde som als belasting of winstoverdracht over te maken aan de schatkist, maar ook inzake het management van deze bedrijven, en geruime tijd ook in de verhouding tussen de centrale staat en de ondergeschikte besturen, inzake de verdeling van de fiscale opbrengsten (Plasschaert, 1992).

De vrijmaking van de prijzen, een essentiële etappe in de reisroute naar een DME, alsmede het losmaken van de bedrijven uit het dwangbuis van "materiële balansen", werd geleidelijk doorgevoerd, met steeds grotere

ruimte voor vrije marktmechanismen. Terecht heeft Barry Naughton (1995) aan een voortreffelijk boek over de hervormingen de titel *Growing out of the Plan* gegeven. De term "growing" suggereert bovendien de connotatie dat de systemische transformatie de economische groei niet heeft gehinderd. Integendeel.

De liberalisering van de prijzen verliep geleidelijk, in twee opzichten. Een groeiend aantal goederen werd van prijszetting door de betreffende overheid bevrijd. En in een eerste fase werd ook een systeem van duale prijzen toegepast: naast de officiële prijzen, die golden voor de planmatig te leveren hoeveelheid output, mocht het surplus van productie worden verkocht tegen vrij bedongen marktprijzen.

De moeilijke opgave die de regering van de nieuwe premier Zhu Rongji zich heeft gesteld, om de sector van de staatsondernemingen te saneren, wordt eveneens systematisch aangepakt, in eerste instantie via experimenten in vijf provincies of steden, van verschillend economisch profiel. Deze testgebieden zullen dan hopelijk veralgemeenbare oplossingen aanreiken.

Gedurende een aantal jaren werd China derhalve gekenmerkt door een mengvorm van plan en markt, ondanks de contradicties tussen beide en de uitnodiging tot opportunisme en corruptie, die in dergelijk hybride overgangssysteem besloten liggen. Maar deze werden blijkbaar beschouwd als de onvermijdelijke losprijs voor de overgang naar een economisch beter presterend systeem. Toen er eenmaal voldoende dynamiek en initiatief tot uiting was gekomen, werd de noodzaak gevoeld om nieuwe hoekstenen te metselen in het gebouw van de markteconomie-in-wording. Aldus eiste de liberalisering van de prijzen van consumptiegoederen ook weldra die van de prijzen van productiegoederen en van de productiefactoren. Stilaan wordt thans ook het interestgebint inzake kredietverlening vrijgemaakt.

C. Een specifiek ontwikkelingsmodel?

Economisten verklaren de werking van de volkshuishouding en de ambities van het economisch beleid graag in een sluitende theorie. Dergelijk systematisch raamwerk was niet beschikbaar toen Deng en zijn medestanders de verstarde Chinese economie uit het slop wilden halen. Ook elders, in Oost-Europa, bestond vóór de omvorming van een CPE tot een

DME geen antecedent, vooral inzake de fasering volgens welke de verschillende componenten van de DME moeten worden opgezet en met elkaar verbonden.

In het Mao-tijdvak werd de economische wetenschap op academisch vlak, evenals andere menswetenschappen, schromelijk verwaarloosd. Een Sun Yefang, die in 1956 de dysfuncties van de CPE in de verf zette, maar toch wezenlijk een marxistisch denkkader aanhing, werd tijdens de Culturele Revolutie scherp met de vinger gewezen. Vrij vlug na 1978 formuleerden een aantal economen van een oudere generatie voorstellen tot hervormingen, hetzij voor een gegeven sector, hetzij meer algemeen. Deze in het Chinees gestelde denkbeelden zijn ons gedeeltelijk bekend via enkele Chinese auteurs (bijv. Hsu, 1991; Wu, 1999), die in het Engels een synthese van deze opvattingen hebben gemaakt, of via westerse sinologen-economen. De ontwikkelingsgang van hun denkbeelden en hun inbedding in economische theorieën weerspiegelen grotendeels de evolutie van de hervormingen zelf, terwijl de auteurs tevens, uit overtuiging of uit voorzichtigheid, de heersende politieke opvattingen moesten erkennen, soms ten koste van enige contradictie. Er was met name de noodzaak om de voorgestelde of toegepaste hervormingen te rechtvaardigen via een dikwijls kronkelige herinterpretatie van het marxistische gedachtegoed. Internationale instellingen hebben eveneens een niet onaanzienlijke invloed uitgeoefend op het beleid, dankzij hun analyses en beleidssuggesties, maar zoals Wolfensohn, de voorzitter van de Wereldbank, het niet lang geleden uitdrukte, komt de Chinese overheid te rade, maar legt zij in laatste instantie zelf de opties vast. De Chinese overheid en haar raadgevers zijn er immers van overtuigd dat China in te veel opzichten van andere landen verschilt om een ongewijzigde overplanting van theorieën en praktijken uit het buitenland te wettigen.

Aanvankelijk werden de denkbeelden van hervormingsgezinde economen in Oost-Europa, w.o. Kornai, bestudeerd. Thans dringen ook westerse handboeken en economische denkbeelden door, althans in de invloedrijke "think tanks" in enkele universiteiten en in de Chinese Academie voor Sociale Wetenschappen. De vrij abstracte en gesofistikeerde analyses die typisch de academisch hoogst gewaardeerde *journals* vulen, treft men in China zelden aan. Die hebben overigens weinig relevantie voor China, waar economen, in een vrij eenvoudige taal, hun aandacht toespitsen op een aantal meer concrete beleidsvragen, over hun graad van prioriteit en hun wenselijke sequentie. Daarbij ontstaan ook discussies tussen verschillende denkscholen. Vanaf 1985 konden aldus

twee strekkingen worden onderscheiden. Een ervan, met Li Yining (Universiteit van Beijing) als woordvoerder, stelde de omvorming van staatsondernemingen tot autonoom opererende aandelenvennootschappen als prioriteit, en als belangrijker dan een prijshervorming. Een andere groep, met Wu Jinglian als belangrijkste exponent, beklemtoonde de noodzaak van gecoördineerde actie op verschillende fronten, zoals prijsbeleid, bedrijfsmanagement en monetair, financieel en budgettair macrobeleid, omdat er anders distorsies en remmingen zouden optreden en omdat beleidsdomeinen nu eenmaal sterk met elkaar verknoot zijn. Deze tweede richting verdient ongetwijfeld instemming en vond ook meer aanhang, nadat duidelijk was geworden dat in de Sovjet-Unie te zeer te nadruk werd gelegd op de omvorming van staatsondernemingen tot geprivatiseerde eenheden. Wel moet worden opgemerkt dat het voor een regering moeilijk is, alleen reeds wegens financiële randvoorwaarden, dergelijk optimaal schema door te voeren. Ook heeft de opeenvolgende beklemtoning van prioritaire aandachtspunten verdiensten in termen van politieke haalbaarheid, ook al moeten dan een aantal onevenwichten tijdens de moeilijke weg naar een DME in koop worden genomen.

Daarbij hebben ook specifieke omgevingsfactoren hun invloed laten gelden en drie ervan hebben het Chinese transitie-experiment gunstig beïnvloed.

Ten eerste heeft, na de dood van Mao, het besef dat op het platteland van de volkscommunes een diepe armoede vrij verspreid was, de deur opengezet voor de decollectivisering van de landbouw, met de al vermelde indrukwekkende resultaten. Omdat de bevolking voor meer dan 80% tot de landbouwsector behoorde, kreeg de economie in China zodoende een enorme stimulans.

Ten tweede mocht China zich, bij de opening voor buitenlandse investeringen, gelukkig achten een beroep te kunnen doen op de intrede van "Chinese landgenoten overzee". Overigens is de beleids optie om directe investeringen aan te trekken ongetwijfeld mede geïnspireerd door het succes dat een aantal landen in Oost- en Zuidoost-Azië ter zake hebben geboekt; evenals die landen kon China overvloedige werkkrachten inzetten in de productie van arbeidsintensieve goederen, waarvoor afzetmogelijkheden bestaan in de wereldmarkt.

En ten slotte kon Deng de hervormingstrein in beweging zetten zonder meteen, in tegenstelling tot bijv. Polen en Rusland, wegens een uit de hand gelopen inflatie, een pijnlijk stabilisatieprogramma te moeten doorvoeren. Terwijl elders de hoge inflatie niet alleen de overheids-

schuld maar ook het spaarvolume in reële termen heeft uitgeschakeld, konden de gezinnen in China een aanzienlijk spaarvolume opbouwen, dat een niet-inflatoire financiering van het hoge investeringsniveau schraagt.

Indien deze geluksfactoren de groei van China hebben bevorderd, toch mogen de reusachtige uitdagingen waarvoor China zich nog bevindt, niet worden geminimaliseerd. Zo is de noodzakelijke sanering van het banksysteem een reusachtige opgave, die thans de economische agenda beheerst. Het banksysteem is besmet wegens het hoge percentage van niet-verhaalbare leningen aan de staatsondernemingen, waarvan er vele verlieslatend zijn en die eveneens moeten worden hervormd. Deze taak is tevens delicaat, omdat de gezondmaking en uitdunning van de staatsbedrijven massale afdankingen van werkrachten noodzaakt. Ondanks de bijzonder strenge controle op de geboorten, blijft in China de verhouding tussen bevolking en natuurlijke rijkdommen, w.o. landbouwgrond, ongunstig. De economische situatie verschilt sterk van streek tot streek, in termen van ontwikkelingspeil, dynamisme, mentaliteit. Shanghai is de voortrekker in een moderniseringsproces, langs de oostkust floreren meestal de rurale industrie en ook de landbouw, elders is de achterstand aanzienlijk. Het overheidsbudget kan de vele aanspraken op publieke gelden niet waarmaken, zodat er in een aantal domeinen, zoals gezondheidszorg op het platteland, thans een crisis heerst. Mede om die reden is snelle economische groei een noodzaak voor China: met een groei van het BBP van, stel, 8% per jaar kunnen heel wat problemen worden opgelost, want dan zijn er overwegend winnaars, en die kunnen er, via solidariteitsmechanismen, toe worden gebracht de minder talrijke verliezers steun aan te reiken. Economische groei lijkt in China, althans in het komende decennium, te kunnen worden bestendigd. De krijtlijnen die de beleidsvoerders daartoe moeten uittekenen, hebben nu duidelijke contouren. Dat China aanvaardt zich, in het kader van de Wereldhandelsorganisatie, verder in te schakelen in de wereldeconomie, en zich daartoe pijnlijke aanpassingen in sommige domeinen (o.m. in de landbouw) zal moeten getroosten, getuigt van de wil en van het optimisme van het land om de weg naar een performerende, moderne markteconomie verder te bewandelen.

Niet zozeer in termen van theorievorming of -toepassing, als wel van ontplooiing van opeenvolgende, door pragmatisme gekenmerkte beleidsinitiatieven, kan van een transitiestrategie "met Chinese karakteristieken" worden gesproken. Naughton (1995) wijst daarbij terecht op de

openstelling van de productie voor andere operatoren dan staatsondernemingen; op die manier kwam concurrentie tot stand en werden ook wijzigingen in het prijsvormingsbeleid onvermijdelijk. Meer fundamenteel is m.i. dat het licht op groen werd gezet voor het economisch initiatief van boeren, enkelingen en coöperatieve groepen, lokale overheden, ook al verliep dat veelal nogal ordeloos en heeft het geleid tot overinvestering en -productie, die nu moeten worden uitgeweid. Maar ondertussen is China geëvolueerd van een verkopersmarkt tot een kopersmarkt. Mededinging wordt, zoals reeds aangestipt, verheven tot een toonaangevend leidmotief, ook al is het rechtssysteem-in-opbouw nog niet in staat een aantal uitwassen van een nog onvolwassen markteconomie in te tomen.

Enigermate in analoge termen heeft Byrd (1991), een Amerikaans sino-loog, de vrij geslaagde ontwikkelingsgang van de Chinese economie in verband gebracht met de theorieën van de Oostenrijkse School, meer bepaald met von Hayek, ooit Nobelprijswinnaar en bestrijder van degenen die, zoals Oscar Lange tijdens de jaren dertig, de mogelijkheid van een efficiënte planeconomie verdedigden. De Oostenrijkse traditie stelt enerzijds dat een CPE, wegens ontoereikende informatie die beschikbaar komt voor de beslissers, geen optimale allocatie van middelen kan waarmaken. Anderzijds redeneren zij, in tegenstelling tot het neoklassieke paradigma, niet in termen van comparatief-statische evenwichtsmodellen, maar in een dynamisch kader. Ontwikkeling is essentieel een proces dat zelf onevenwichten verwekt, die dan tot nieuwe maatregelen noodzaken. Byrd toont m.i. overtuigend aan dat deze visie relevant is voor de duiding van het Chinese groei- en transitieproces

Referenties

- BYRD, W. (1991), *The market mechanism and economic reforms in China*, Armonk/Londen, M.E. Sharpe, xii + 251 blz.
- BRUS, W. en K. LASKI (1989), *From Marx to the Market: Socialism in Search of an Economic System*, Oxford University Press, 177 blz.
- KORNAL, J. (1980), *Economics of Shortage*, Amsterdam, North-Holland.
- KORNAL, J. (1992), *The Socialist System: The Political Economy of Socialism*, Oxford, Clarendon Press, xxviii + 644 blz.
- NAUGHTON, B. (1995), *Growing out of the Plan: Chinese Economic Reform 1978-1993*, Cambridge University Press, x + 379 blz.

- NOVE, A. (1983), *The Economics of Feasible Socialism*, Londen, George Unwin, 244 blz.
- PLASSCHAERT, S. (1997), *Foreign Direct Investment in China: Opportunities and Pitfalls*, Brussel, European Institute for Asian Studies, discussion paper, 23 blz.
- PLASSCHAERT, S. (1992), "Van centraal-gepland naar marktconform management in Chinese staatsbedrijven via contractuele responsabiliseringscontracten?", *Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, Mededelingen der Zittingen*, 38 (3), jg. 1992, blz. 373-385.
- WU, J. (1999), *Chinese Economy*, college aan de China Europe International Business School, Shanghai.
- ZHOU, K.X. (1996), *How the Farmers Changed China: Power of the People*, Boulder, Westview Press, xxvii + 275 blz.

Herman Deleeck *

Welvaartsstaat, inkomensverdeling en crisis

*"There is an ever-widening difference between the private and the social wage, between the private and the social share of surplus. ... but theorists have spent much more time with marginal conditions than with the logic of the new programs"*¹

Inleiding

De opkomst van de welvaartsstaat heeft het begrippenapparaat en de theorieën over inkomensverdeling totaal gewijzigd. Bovendien zijn we over de feitelijke toestand veel beter geïnformeerd dan vroeger, op macroniveau door het stelsel van de nationale rekeningen, op microniveau door empirisch onderzoek van huishoudbudgetten.

In deze bijdrage wordt eerst het wezenlijke van de welvaartsstaat onderzocht; deze is het institutionele raam waarbinnen de eigentijdse inkomensverdeling zich afspeelt. Vervolgens blijkt het belang van de welvaartsstaat uit het volume van de sociale uitgaven en uit de bereikte resultaten op het vlak van bestaanszekerheid. Ten slotte wordt de crisis en de heroriëntering van de welvaartsstaat omschreven. De crisis is niet zozeer van financiële aard, maar het gevolg van niet-aangepastheid aan diepgaande economische, sociaal-demografische en culturele veranderingen in het laatste kwart van de twintigste eeuw. Brengt de actieve welvaartsstaat een verandering?

1 J.C. WELDON, in: A. ASIMAKOPOULOS (1988), *Theories of income distribution*, Boston, blz. 41-42.

* Herman Deleeck is emeritus professor van de UFSIA en de UIA (Universiteit Antwerpen), alsmede van de K.U.Leuven en de R.U.Leiden. Hij is lid van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen van België.